

МОВНИЙ ТУРНІР: ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ

Світлана Лагдан,

старший викладач кафедри українознавства Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Стаття присвячена проблемі мовного виховання студентської молоді через проведення мовного турніру за участю студентів і викладачів. Подано описання цього заходу, проаналізовано його виховні аспекти. Автор переконаний, що могутнім стимулом для студентів в удосконаленні мовних здібностей є приклад викладача не лише як наукового наставника, а й як громадянина і звичайної людини.

Ключові слова: мовний турнір, мовне виховання, мовна свідомість, культура мови.

Основними завданнями школи як соціального інституту здобуття середньої і вищої професійної освіти є навчання і виховання у їх тісній взаємодії і взаємовпливі. Надання навчальному матеріалу певної ціннісної, гуманістичної, моральної спрямованості робить його більш привабливим для сприйняття, активізує увагу, пам'ять, підкріплює закладені сім'єю, суспільством морально-етичні, національно-громадянські якості і сприяє їх формуванню. А засобом такого впливу на інтелект і почуття усіх учасників навчально-виховного процесу – і студентів, і викладачів – є мова. Відомий педагог В. Сухомлинський відзначає: «Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини» [3, с. 248].

Дослідник Я. Януш зауважує, що «ознаками освіченості, інтелігентності, особливо фахівців з вищою освітою, мають стати досконале володіння державною мовою та висока культура спілкування на різних рівнях, у різних сферах...» [7, с. 37]. Тому сьогодні висуває сувору й цілком справедливую вимогу до утвердження вартісних ознак української мови, а також до її якості, зокрема до рівня мовної компетентності, культури мовлення. Цю думку поділяє багато фахівців, серед них і Т. Гриценко, яка наголошує: «Культура мовлення всього нашого суспільства і культура мовлення студентів зокрема – це чи не найяскравіший показник стану їх моральності, духовності, культури взагалі» [2, с. 167].

Небайдуже ставлення до мови є ознакою мовної свідомості, яку П. Селігей визначає як «форму свідомості, яка обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності» [4, с. 13]. Дослідник вказує на взаємозалежність між мовною і моральною, естетичною, правовою, національною свідомостями, а серед каналів виховання мовної свідомості (родина, ЗМІ, громадсько-політичні організації тощо) виділяє також освітні заклади. «Свідома мовоприхильність, цікавість до мовного життя починаються з елементарних знань, які дає

середня, а потім і вища школа», – переконаний автор [там само, с. 74]. Він зауважує: «Виховувати – значить давати власний приклад. Мовлення вчителя, як і мова навчальної літератури, мусять бути взірцевими. Багато важить дидактична майстерність, уміння цікаво подати предмет, уникаючи формалізму, шаблону та нудних повчань» [там само, с. 77].

Має рацію О.Хорольська, яка, досліджуючи шляхи створення психологічно-комфортної атмосфери педагогічного спілкування, стверджує: «Учитель є посередником між дитиною та духовними цінностями минулих і сучасних поколінь. Ці цінності, знання, морально-етичні норми не доходять до дітей у стерилізованому вигляді, а несуть у собі особистісні риси вчителя, його оцінки» [6, с. 389]. Безумовно, показовим у формуванні студента як особистості є приклад викладача, зокрема й у ставленні до мови. І важлива роль у цьому належить не лише філологам (хоча їм передусім), а й іншим педагогам. Викладання загальноосвітніх, гуманітарних, фахових дисциплін українською мовою та послуговування нею у позааудиторному спілкуванні має позитивний вплив на мовну свідомість студентів. Викладач, який демонструє не лише високу культуру професійного мовлення, а й значний словниковий запас, уміння образно, навіть поетично, висловлюватися, є взірцем для студентів.

На наше тверде переконання, сформувати мовну культуру ми зможемо, надавши українознавчого характеру всьому навчально-виховному процесу. Відображенням творчої співпраці викладачів і студентів став започаткований у Дніпропетровському національному університеті залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (далі – ДНУЗТ) мовний турнір. Мета його проведення – підняття престижу української мови, активне впровадження її у навчально-виховний процес, привернення уваги до проблем її розвитку, формування у студентської молоді й науково-педагогічних працівників навиків вільного володіння державною мовою та мовою професії.

Певний виховний аспект мають і дати проведення мовного турніру: стартував він у Міжнародний день рідної мови, 21 лютого, і проводився протягом місяця; підведення підсумків з оголошенням та відзначенням переможців відбувалося 24 травня, у День слов'янської писемності та мови. Підсумки мовного турніру завжди були святковим заходом із запрошенням ректорату, деканів, заступників, викладачів, студентів, представників міської влади. До Дня української писемності та мови 2008 року кафедра українознавства ДНУЗТ нагороджена грамотою Управління культури міської ради за активну, плідну працю з розвитку традицій української писемності і мови.

Зважаючи на багатство української мови та її широкі функційні можливості, були визначені такі номінації для переможців мовного турніру (окремо серед студентів і викладачів): гран-прі, за досконале володіння мовою, за володіння термінологією, за краще знання українського фольклору, за продемонстроване багатство словникового запасу, за художню майстерність мовлення. Відповідають цим номінаціям запропоновані учасникам різнопланові завдання, частина яких носить творчий характер.

Стимулює усвідомлення власної причетності до процесів вшанування мови, мовотворчості, а також потреби постійного вдосконалення мовних навиків урочисте підведення підсумків мовного турніру в рамках заходу «Пречиста мова, диво калинове», а також висвітлення інформації на сторінках багатотиражної університетської газети «ДІП сьогодні» (ДІП – скорочена початкова назва університету, що є його візитівкою, – Дніпропетровський інститут

інженерів транспорту). Ці заходи передбачають цитування краще виконаних завдань, цікавих уривків із творів конкурсантів. Слід зазначити, що переважна частина учасників турніру демонструвала образність і багатство української мови, виявляла знання фольклору, термінології, орфографії, стилістики.

Навики термінотворення, встановлення українських відповідників до російських термінів виявляє завдання на переклад терміносполук, зокрема із дієприкметниками, наприклад: *встраиваемое оборудование – вбудовне обладнання, считающее устройство – зчитувальний пристрій*. Одна з вимог правильного перекладу терміна – урахування його однозначності, тому часто навіть зміна префікса чи суфікса або заміна терміна синонімом призводить до нового тлумачення. Так, *содержание запоминающего устройства* слід перекладати як *вміст запам'ятовувального пристрою*, а *ось содержание искусственных сооружений – утримання штучних споруд; жесткость при изгибе – жорсткість при згинанні, а общая жесткость воды – загальна твердість води*. Найкраще виконання цього завдання забезпечує конкурсантам перемогу в номінації «За володіння термінологією».

Номінація «За досконале володіння мовою» передбачає високу культуру мови конкурсантів, їх уміння логічно, коректно й правильно висловлюватись, відчуття недоліків і неточностей у формулюваннях. Це допомагають виявити завдання на редагування. Наприклад, речення «*Він не один раз їздив за границю у складі урядових делегацій, де і зарекомендував себе спеціалістом самого найвищого рівня*» після виправлення матиме такий вигляд: «*Він неодноразово їздив за кордон у складі урядових делегацій, де і зарекомендував себе спеціалістом найвищого рівня*». Добре знання національних особливостей мови у використанні числівників та часових проміжків демонструє виконання таких завдань: розв'язати і записати словами наведені математичні приклади, перекласти із російської мови вирази на позначення часу (наприклад: *без пятнадцати семь – за чверть сьома, половина четвертого утра – о пів на четверту ранку*). Розмежування російської й української мов, знання граматики сприяють виконанню завдання встановити нормативну форму роду іменників, серед яких слово *фальш*, що в українській мові вживається і в чоловічому, і в жіночому роді (*прикра фальш* і *прикий фальш*); *нежить – гострий, сильний; альма-матер – рідна* тощо.

Номінація «За продемонстроване багатство словникового запасу» має на меті виявлення ерудованих конкурсантів, які володіють значним запасом слів, уміють подати їх тлумачення. Цьому сприяють такі завдання: з'ясувати значення префіксів в іншомовних словах, утворити назви мешканців від населених пунктів, дібрати до іншомовних слів українські синоніми тощо. Наприклад, префікс *дез-* у словах *дезінфекція, дезінтеграція* означає знищення, усунення чогось, а префікс *дис-* у словах *дисгармонія, дисбаланс* – порушення, розлад, негативний чи протилежний зміст. Мешканців окремих населених пунктів звуть: *гурзуфець, гурзуфка, гурзуфці* – від *Гурзуф*; *колотопчанин, колотопчанка, колотопчани* – від *Колотоп*; *голопристанець, голопристанка, голопристанці* – від *Гола Пристань*.

Завжди цікавими для учасників мовного турніру були завдання номінації «За краще знання українського фольклору» – це зазначити усі можливі варіанти перекладу фразеологізмів, дібрати фразеологізми-антоніми, продовжити прислів'я та приказки, дати відповіді на загадки-жарти. Виконуючи такі завдання, конкурсанти відображали не лише знання народної творчості,

а й світогляд, християнську мораль та етику, а також підтвердили приказку, що студент як не знає, то придумає. Ось приклади перекладу фразеологізму *незваний гость хуже татарина: непроханий гість гірший за татарина; прийшов непроханий, підеш недякуваний; незваному гостеві місце за дверима; непроханий гість і сухарі поїсть; дорогий гість, та шкода, що в піст; дорогі гості, та в середу трапились*.

На фразеологічних виразах побудовані загадки-жарти. Даючи відповіді на них, учасники не лише вказують значення виразів, але й часто дають волю своїй фантазії, виявляють кмітливість, багату образну уяву й традиційний для українців гумор. Запропоновані варіанти дотепні, демонструють веселу вдачу, почуття гумору. Наприклад, на запитання **«Чи можна вибити з колії залізничника?»** отримані відповіді: «Ні, якщо він навчався в ДІІТі»; «Ні, якщо він дотримується усіх вимог ПТЕ (Правил технічної експлуатації)». Варіанти відповідей на запитання **«Коли над студентом згущується атмосфера?»**: «Найчастіше під час складання екзамену»; «Коли він по сім неділь на тиждень справляє»; «Коли студент цілий семестр гав ловив і байдики бив»; «Коли викликають в деканат». Відповідями на загадку **«Коли беруть ноги в руки?»** є: «Ноги в руки беруть, коли втікають від викладача або з пари»; «Тоді, коли, наприклад, розбив шибку у вікні ректора».

Оригінальними є відповіді на загадки-жарти одного з учасників-викладачів – у віршованій формі. Наприклад: **«Чи варить голова наша, коли у ній каша?»** – «Чи гречка в голові, а чи пшоно, // А хочеться спитати все одно: // „Чому ж варити мусить голова, // Коли є пічка мікрохвильова?“»; **«Хома невірний – це студент-атеїст?»** – «Занадто вже важке завдання // Відповісти на це питання: // Студента з іменем Хома // В ДІІТі нашому нема».

Запропонована конкурсантами друга частина прислів'їв та приказок часто є оригінальною відповіддю і логічного, і жартівливого, і патріотичного характеру, відображенням їх морально-етичних переконань. Так, до прислів'їв про значення мови в житті людини були подані такі продовження: **Хто своєї мови цурається, той... (сам себе стидається)** – той себе не поважає й багато чого в житті втрачає; той у саме серце ранить свій народ; **Яка людина, така й... (мова)** – така й родина; така й її компанія; **Добре тому жити, хто... (вміє говорити)** – хто любить добро робити; хто вміє дружити; в кого совість чиста; хто вміє з працею дружити; хто не вміє тужити. А прислів'я та приказки про родинне життя отримали такі кінцівки: **Не ті батьки, що на світ привели, а... (ті, що в люди вивели)** – а ті, що розуму дали; **Шануй батька й няньку, то... (буде тобі скрізь гладенько)** – то святі люди; то будуть і тебе твої діти поважати; то будеш шанований сам.

Саме прислів'я та приказки є невичерпним джерелом народної мудрості у всіх сферах людської життєдіяльності, тому мають глибокий виховний потенціал. На цьому наголошує й дослідник національно-мовного виховання засобами українського фольклору О. Смолінська: «Народні прислів'я як згустки людських поглядів на сутність особистості та її розвиток є вагомим виховуючим фактором. У них поєднується мовленнєва єдність думки і почуття, що й визначає їх перетворювальну силу... Значення приказок для розвитку особистості полягає не лише в тому, що вони дають певні знання, а й у тому, що вони розвивають мислення, пізнавальні здібності людини, допомагають правильно оцінювати явища навколишнього світу» [5, с. 13]. Гуманістично-ціннісний потенціал прислів'їв та приказок аналізує Н. Ашиток, справедливо зауважуючи: «Виховний потенціал народної картини світу, яка являє собою систему історично

зумовлених поглядів, переконань, ідеалів, відображених у фольклорі, міфології, національній психології та характері певного народу, його культурно-історичних традиціях, слід використовувати в освітній практиці. Вплив цієї картини актуальний у процесі формування гуманістичного світогляду вихованців, репрезентантом якого є мовлення» [1, с. 84].

Різноманітними є завдання номінації «За художню майстерність мовлення», зокрема: одним реченням сформулювати побажання дітям з нагоди ювілею університету; тезово викласти програму своєї діяльності на посаді ректора; дібрати епітети до поданих слів, скласти вірш-буриме, а також написати твір-роздум. Їх виконання допомагає виділити суттєве, побачити прекрасне, відображає образність, стрункість і довершеність мовної творчості учасників. Так, дібрані епітети до слів *навчання, викладач, студент, канікули* демонструють кмітливість, багату образну уяву: *навчання – цікаве й водночас каторжне, обтяжливе, безпросвітне; викладач – завзятий, завбачливий, розуміючий і водночас залізний, прискіпливий, впертий; студент – тямуций, беручий, безстрашний, солідарний, а водночас збентежений, брехливий, заклопотаний, голодний і холодний; канікули – довгоочікувані, романтичні, фантастичні, омріяні, грандіозні, заслужені й водночас швидкоплинні, жалюгідні.*

Складені конкурсантами жартівливі вірші-буриме зі словами *перон, вагон, квиток, купе, пасажир, «заєць», провідник, зупинка* досить різноманітні: із назвами і без, і невеликі, і цілі балади, і з елементами класичної байки з повчальною кінцівкою, і з колоритними образами (веселий Антон, житель Засова Гнаток, Верка Сердючка, і знаменитий мультизаєць із «Ну, постривай»). Автори цих поетичних рядків ще раз підтвердили ментальну рису українців – із будь-якої ситуації виходити з гумором. Ось один із віршів:

Заєць

Житель Засова Гнаток

Сп'яну не купив квиток.

Швидко вийшов на перон

Та з розбігу – у вагон.

Глянув – вільним є купе,

Зайшов, всівся, вже й хропе.

Ось заходить пасажир,

Шапка в нього набакир,

Рвані джинси, туфлі – блиск,

Із музоном кльовим диск.

Як над Гнатом зареве:

«Хто впустив тебе в купе?

Місце тут, звиняй, моє!»

І квиток йому дає.

Тут нагодивсь провідник,

До курйозів він вже звик.

Смикнув Гната за плече:

«Хто з вас заєць? Не втечеш!»

Гнат притих, немов дитинка,

Глядь в вікно – його зупинка.

Бачить – штрафу не мине,

Та з купе як дремене...

Цій поїздці бідний Гнат,

Звісно, був не вельми рад.

Думка в нього вже така:

Не їдь, Гнате, без квитка!

Значним сплеском студентської й викладацької творчості характеризується написання твору-роздуму. Так, твір «ДІІТ у моєму житті» присвячувався ювілеєві університету. Через рядки учасників постає уявлення про університет як єдиний, цілісний організм, дружну родину, бути членом якої – велика гордість і відповідальність. Аналізуючи роботи, стає зрозумілим, що студенти і викладачі пишаються рідним вузом, і стверджують, що якби довелось починати все спочатку, знову пов'язали б свою долю з університетом. Для кожного з учасників-викладачів університет став рідною домівкою, місцем спілкування, колективом, із яким поділяють і радощі, і тривоги. За рядками творів викладачі постали перед студентами по-новому: романтиками, людьми, закоханими в життя, свою професію, роботу. Так, один із деканів поділився спогадами: *«Я виріс біля маленької залізничної станції. Зітхання паровозів і стукіт коліс поїзда були проявами великої таємниці, важливості і значимості всього залізничного люду станції. Люди в залізничній формі були на станції майже як боги. А ще вище від них був заклад, про який говорили всі тільки шанобливо і дещо утаємничено: „Вони навчались у ДІІТІ!”»*.

У творі-роздумі «Дніпропетровськ у моєму житті» учасники продемонстрували любов до рідного краю, знання його історії і традицій. Одна з конкурсанток створила такий образ міста: *«Для мене Дніпропетровськ – добрий і чесний трудівник, допитливий дослідник, культурний діяч. У ньому дивовижно переплітаються сива, славна давнина і запал молоді, модернізовані новобудови й величезні шедеври архітектури минулих століть. Він серйозний і водночас веселий, гомінкий і поважно тихий. Він гордо несе свою славу день за днем, із покоління в покоління»*.

Із метою привернути увагу до нелегкої, проте важливої праці викладача творчим завданням мовного турніру одного з років було написати твір-роздум «Мій улюблений викладач». Рядки про викладачів пройняті теплотою, словами вдячності; конкурсанти виділяли високий професіоналізм, вміння донести інформацію, зацікавити, творчий підхід, контактність, інтелігентність, вимогливість наставників. Усі згадані у творах викладачі були запрошені на підсумковий захід, де в урочистій обстановці прослухали добрі слова про них – уривки із творів.

Запропонована тема «Діітівський фольклор: байки, анекдоти, жарти, курйози, неписані традиції» дала можливість учасникам задуматися, що ж становить собою університет у плані освіти, історії, культурного й спортивно-масового життя, а також студентських буднів. Найчастіше згадуються серед добрих традицій міжфакультетський фестиваль «Студентська весна», першоквітневий футбол, «гірка»; для студентів перших курсів пам'ятним стало свято «Ура! Я студент». Свята святих для студента – сесія. Тут панує атмосфера заботливості, кожен студент знає, що треба покласти у взуття 5 копійок, якою рукою краще брати білет і, звичайно, сподівається «на шару».

«Діітівські традиції передаються з покоління в покоління і вже стали історією. Мені шматок цієї історії дістався в подарунок від батька, який теж навчався в ДІІТі і багато розповідав про студентські роки. Але лише після вступу сюди я зрозуміла, що таке посвята в студенти, «Студентська весна», знамените Перше квітня», – такі твори свідчать про давні традиції нашого ВНЗ, специфіку й розмаїття студентського життя, передають усвідомлення причетності їх авторів до великої університетської родини.

Проведення заходів конкурсного характеру, зокрема мовного турніру, сприяє інтелектуальному саморозвитку, формуванню культури мови, вихованню естетичних смаків, образності мовлення, збагачує творчу уяву, дає усвідомлення зображувальної сили слова. Для студентів стимулом до вдосконалення мовних знань і творчих навиків стала участь у заході нарівні з викладачами. А для всіх конкурсанти позитивним моментом є також опанування й поповнення знань з української мови завдяки зверненню не лише до базових підручників, а й іншої наукової літератури: довідників, енциклопедій, словників (перекладних, орфографічних, іншомовних слів, фразеологічних, прислів'їв та приказок тощо). А про популярність мовного турніру свідчить той факт, що в ньому часто брали участь конкурсанти минулих років.

Література:

1. Ашиток Н. Морально-ціннісний потенціал мовної картини світу в освітньому аспекті / Н. Ашиток // Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2010. – Випуск двадцять перший: Педагогіка. – С. 76-85.
2. Гриценко Т. Розвиток мовної особистості у технічному ВНЗ / Т. Гриценко // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах: збірник наукових праць Національного авіаційного університету. – 2009. – Вип. 17. – С. 162-172.
3. Найдорожчий скарб : Слово про рідну мову : поезії, вислови / упоряд. В. І. Лучук. – К. : Рад. письменник, 1990. – 390 с.

4. Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / П. О. Селігей // НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 218 с.
5. Смолінська О. Є. Лінгводидактичні основи національно-мовного виховання особистості засобами українського фольклору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед наук / Олеся Євгенівна Смолінська. – К., 1999. – 19 с.
6. Хорольська О. Смишлужиттєві орієнтації педагога як фактор розвитку культури педагогічного спілкування / О. Хорольська // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2014. – Ч. 2. – С. 388-395.
7. Януш Я. Роль української мови у вихованні студентів / Я. Януш // Дивослово. – 2005. – № 4. – С. 37-39.

Зразок завдань мовного турніру

I. Напишіть твір-роздум «Дніпропетровськ у моєму житті» (3-4 сторінки).

II. Перекладіть подані термінологічні словосполучення українською мовою:

действующая мощность, быстроедействующий тормоз;

самотестируемый микропроцессор, тестирующийся студент;

уполномоченное лицо, уполномочившее лицо;

ведомое устройство, ведущая отрасль промышленности;

контролирующий орган, контролируемая партия продукции;

взимаемая плата, взимающее штраф предприятие;

встраиваемое оборудование, строящаяся дорога;

учитываемый отказ, считывающее устройство;

обтекаемая форма, текущее планирование;

неиспользуемые ресурсы; лицо, пользующееся льготами.

III. Відредагуйте подані речення:

1. Серед міроприємств по відзначенню цього свята були слідуєчі: виступи музичних колективів, конкурси, вікторини.
2. Для рішення цього надзвичайно складного завдання треба примініти зовсім другий підхід.
3. Обговорюючи проблему текучості кадрів, думки майже всіх присутніх на засіданні співпали.
4. До заяви прилагаю копію диплома про закінчення вузу та особистий листок з обрахування кадрів.
5. Починаючи збори, у мене спочатку була невпевненість у їхній необхідності.
6. Нарада по цьому питанню почнеться в десять годин.
7. Просимо вас повідомити щодо виконання замовлення по факсу.
8. Повідомляємо, що не можемо скористатися Вашою пропозицією, так як зазначена Вами ціна вища, чим у наявних у нас пропозиціях інших фірм.
9. На фабриці розроблені заходи по затопленню житлових і адміністративних будівель під час зливових дощів.
10. Я хочу до вас звернутися по приватній справі.

IV. Перекладіть українською мовою зазначені словосполучення з числівниками:

тридцять п'ять минут восьмого;

уже сьомий час;

без п'ятнадцяти сьомь;

сорокасемилетний посетитель;

половина четвертого утра;

двадцатичетырехэтажное здание;

меньше в полтора раза;

тридцатью четырьмя станками;

с семьюстами шестью гривнями;

семьсотпятидесятилетний юбилей города.

V. Підберіть до виділених іншомовних слів синоніми з української мови за зразком: *винести вердикт – винести вирок (ухвалу):*

сертифікат якості

філігранна робота;

монументальні пам'ятники;

менторський тон;

категорична вимога;

плюралізм думок;

заслужена *премія*;

формальна *аналогія*;

лінгвістична тема;

синхронне плавання.

VI. Продовжіть прислів'я та приказки про мову й мовлення.

1. Хто своєї мови цурається, той ...
2. Слово – не полова, язик - ...
3. Яка людина, така й ...
4. Говори з іншими поменше, а ...
5. Коли хочеш що сказати, то ...
6. Не завжди говори, що знаєш, а ...
7. Мовлення полетить, а ...
8. Який оповідач, такий ...
9. Добре тому жити, хто ...
10. Хто ясно думає, той ...

VII. Передайте одним словом значення наступних фразеологізмів:

1. Сім п'ятниць на тиждень.
2. До розуму доводити.
3. З одного маху.

4. Наче муха в окропі.
5. На сміх брати.
6. Гайку прикрутити.
7. Топтати в болото.
8. Як гриби після дощу.
9. Знайти спільну мову.
10. На всю губу.

VIII. Дайте обґрунтовану відповідь на загадки-жарти:

1. Чи можна вибити з колії залізничника?
2. Коли над студентом згущується атмосфера?
3. Чи можна стати на ноги, коли оббити всі пороги?
4. До кого і на козі не під'їдеш?
5. Якщо язик без кісток, то чи доведе він до Києва?
6. Чи варить голова наша, якщо у ній каша?
7. Як можна стояти на задніх лапках, якщо немає передніх?
8. Хома невіруючий – це студент-атеїст?
9. Коли душа буває не на місці?
10. Коли у хлопців буває дівоча пам'ять?

IX. Підберіть якомога більше епітетів до поданих слів:

для викладачів: *ДІІТ, робота, студент, викладач, відпустка*

для студентів: *ДІІТ, навчання, викладач, студент, канікули*